

Johann Wolfgang Goethe (1749 – 1832) – Utrpení mladého Werthera

Mladík Werther přijíždí na venkov a seznamuje se s lidmi kolem sebe. Všechny své dojmy píše příteli Vilémovi v dopisech. Na jednom plese potká Lottu, do které se brzy zamiluje. Lotta má však před svatbou s dobrým člověkem, proto Werther odjíždí za prací jinam. S Lottou, nyní již vdanou, si pravidelně dopisuje. V práci se mu nedaří, vrací se na venkov k Lottě a vyznává jí lásku. Lottin manžel Albert si nepřeje, aby se stýkali, a Lotta žádosti i přes vzrůstající lásku k němu a zklamání v manželském svazku vyhoví. Werther naposledy navštíví Lottu a na rozloučenou ji políbí. Po příchodu domů jí píše poslední dopis. Během něj si od Alberta půjčí zbraně (sluhovi je předá Lotta).

Jsem rozhodnut, Lotto, zemřu! A to ti piši bez romantické přepjatosti a klidně, zrána toho dne, kdy tě naposledy uvidím. Až budeš toto číst, drahá, budou už pod drnem ostatky neklidného nešťastníka, jenž v posledních okamžicích svého života nezná větší slasti než zabývat se tebou. Prožil jsem strašlivou noc, ale přece také blahodárnou; ona to byla, která mne, kolísajícího, utvrdila v mém rozhodnutí: zemřu. Když jsem se včera od tebe odtrhl, v nejstrašnějším rozbouření smyslů, jak se to všechno sesypalo na mé srdce, jak na mne v tvé blízkosti sáhl strašlivý chlad mého beznadějného, bezútěšného bytí! Sotva jsem se dopotácel do svého pokoje, vrhl jsem se bez sebe na kolena a – ó Bože, dopřáls mi poslední útěchy nejtrpčích slz. A tisíce záměrů, tisíce nápadů mi znělo v duši, až tu nakonec stála, cele a neoblomně, poslední myšlenka, jediná: zemřu! – Ulehl jsem a zrána, když jsem se klidně probudil, stojí tu ještě neotřesená, silná, jak byla, v mém srdci: zemřu! – Není to zoufalství, je to jistota, že jsem dotrpěl a že se pro tebe obětuji; ano, Lotto, proč bych to zamlčoval: jeden z nás tří musí pryč, a tím budu já. Ó drahá, v tom ztrhaném srdci se to vztekle plížilo – zabít tvého muže! – tebe! – sebe! – Budiž tedy! Když vystoupíš na horu za krásného letního večera, vzpomeň si na mne, jak jsem tolikrát přicházel údolím k vám, a pak pohlédni naproti na hřbitov, k mému hrobu, jak vítr v záři zapadajícího slunce běží vysokou travou. - Byl jsem klidný, když jsem začal, a nyní, když si všechno tak živě představuji, pláču jako dítě.

(...)

Naposledy, naposledy otvírám oči. Neuvidí už slunce: kalný, mlhavý den je zakrývá. Truchli tedy, přírodo! Tvůj syn, tvůj přítel, tvůj milenec se blíží svému konci. Lotto, je to pocit, který nemá sobě rovného (a přece je nejpodobnější mlžnému snění), řekneš-li si: to je poslední jitro. Poslední! Lotto, nemám dost sil, abych pochopil slovo: poslední! Což tu nestojím ve vší síle, a zítra budu bezvládně natažen na zemi. Zemřít! Co to je? Pohled', sníme, když mluvíme o smrti. Viděl jsem leckoho umírat, ale tak omezený je člověk, že ani nedovede pochopit začátek konce svého bytí. Ted' ještě svůj, tvůj! Tvůj! Ó milovaná! A po chvílce – odloučení, rozvedení – snad na věky. – Ne, Lotto, ne – jak mohu zhynout já, jak ty! Vždyť jsme! – Zhynout! Co je to? Zase jen slovo! Prázdný zvuk, jenž mi nic neříká. – Mrtev, Lotto! Zakopán do chladné země, tak těsně, tak temně! – Měl jsem přítelkyni, ta mi byla vším, když jsem byl nezkušený mladíček. Umřela. Šel jsem za její rakví a stál jsem nad jejím hrobem. Jak spouštěli truhlu a vrzavá lana s ní sjela dolů a zase se vrátila nahoru, a jak první lopata hlíny se skutálela dolů a schrána pod dopadem úzkostně zaduněla a duněla temně a temněji, až byla všecka pokryta! – Zhroutil jsem se u hrobu. – Byl jsem dojat, ořesen, přestrašen, rozerván v nejvnitřnější duši, ale nevěděl jsem, co se se mnou bude dít. – Zemřít! Hrob! Nerozumím těm slovům!

Odpusť mi, odpusť! Včera! Kéž to byl poslední okamžik mého života! Andělé! Poprvé, poprvé zcela bez pochyb nejvnitřnějším vnitřem mi prochvěla tato slast: ona mě miluje! Miluje mě. Na mých rtech ještě žhne svatý oheň, jenž proudil z tvých, nová vroucí slast vešla do mého srdce. Odpusť mi, odpusť!

Ach, věděl jsem, že mě miluješ, věděl jsem to hned po prvních oduševnělých pohledech, po prvním stisku ruky. A přece, když jsem tě zas opustil, když jsem viděl Alberta po tvém boku, tu jsem si opět zoufal v horečných pochybách.

(...)

Všechno je pomíjející – ale ani věčnost neuhasí žhavý život, jehož jsem se včera napil z tvých rtů, jehož jsem pln. Ona mě miluje! Tato ruka ji objímala, tyto rty se třásly na jejích, tato ústa blábolila na jejích ústech. Je má. Jsi má! Ano, Lotto, na věky!

A to, že je Albert tvůj muž? Muž? – Na tomto světě snad. – A na tomto světě je hřích, že tě miluji, že bych tě chtěl vyrvat z jeho objetí a strhnout do svého. Hřích? Dobrá. Ztrestám se za něj; ve vsí nebeské slasti jsem ho ochutnal, toho hříchu, vsál jsem sílu a lék všeho života do srdce, od oné chvíle jsi má! Má, Lotto! Jdu napřed! Jdu k svému otci, k tvému otci, tomu si postěžuji; a on mě utěší, než přijdeš; a já ti poletím vstříc a uchopím tě; a zůstanu s tebou před tváří Nekonečného ve věčném objetí.

Nesním, netápám v dohadech! Blízko hrobu se mi rozbřesklo. Budeme, shledáme se! Tvou matku uvidíme! Já ji uvidím, naleznu ji a ze všeho se jí vyzpovídám. Tvou matku! Tvou podobu!

(...)

Viděl jsem oj Velkého vozu, svého zamilovaného souhvězdí. Když jsem v noci od tebe odcházel a vystupoval z vrat, stával právě naproti mně. Jak opojeně jsem často naň hleděl! Kolikrát jsem jej zvednutím ruky učinil znamením, ba svatým mezníkem přítomného blaženství, a ještě - - Ó Lotto, co by mi tebe nepřipomínalo? Což nejsi kolem mne a nepřivlastnil jsem si hladově jako dítě všelijaké maličkosti, jichž ses dotkla, ty svatá?

Milá silueto! Odkazuji ji zase tobě a prosím tě, abys ji ctíla. Tisíc, tisíc polibků jsem jí vtiskl, tisíckrát jí zamával na pozdrav, když jsem vycházel anebo se vracel.

Lístěčkem jsem poprosil tvého otce, aby ochránil mou mrtvolu. Na hřbitově jsou dvě lípy, vzadu v rohu směrem k polím; tam chci odpočívat. Může to udělat a pro přítele to udělá. Popros ho také. Nemohu chtít na zbožných křesťanech, aby svá těla uložili vedle ubohého nešťastníka. Ach, přál bych si, abyste mě pohřbili u cesty anebo v pouštěném údolí, aby kněz a levita, křižující se, minuli výmluvný kámen a jenom samaritán uronil slzu.

Zde, Lotto! Bez hrůzy chápu se studeného, strašného kalichu, z něhož se napiji smrtelného opojení. Tys mi jej podala a neotálím. Vše, vše – tak jsou naplněny všechny naděje a všechna přání mého života! Tak chladně, tak neoblomně zabušit do železné brány smrti!

Kéž by se mi bylo dostalo toho štěstí, abych umřel pro tebe, Lotto, abych se směl obětovat pro tebe. Statečně, radostně bych umíral, kdybych mohl znovu vybudovat klid a krásu tvého života; ale ach, jen několika málo hrdinům je dáno prolévat krev pro ty, které milují, a vlastní smrtí nový, stonásobný život rozlítit přátelům.

V těchto šatech, Lotto, chci být pohřben. Ty ses jich dotkla, tys je posvětila. Též o to jsem tvého otce poprosil. Má duše se vznáší nad rakví. Ať mě, prosím, nešacují. Tato bledě červená stuha, kterou měla na nadrech, když jsem tě poprvé našel mezi tvými dětmi! Ó, poceluj je tisíckrát a vypravuj jim osud jejich nešťastného přítele. Miláčkové, hemží se kolem mne. Ach, jak jsem se k tobě přimknul! Jak jsem se tě nedovedl pustit od prvního okamžiku! Tato stuha budiž pohřbena se mnou. Dalas mi ji k narozeninám! Jak jsem to všecko hltal! – Ach, netušil jsem, že mě cesta povede sem! - - Utiš se, prosím, utiš se! -

Jsou nability – odbíjí dvanáctá! – Budiž tedy – Lotto! Lotto, sbohem! Sbohem!

GOETHE, Johann Wolfgang. *Utrpení mladého Werthera*. 4. vyd. Praha: Mladá fronta, 1968.

- 1) Proč chce Werther zemřít?
- 2) Kde chce být pochován a proč? V čem chce být pochován? Co chce mít u sebe?
- 3) Co je pro něj v životě nejdůležitější?
- 4) Bere ohledy na situaci, na Lottu?
- 5) Jakou formou je kniha psaná?
- 6) Co to umožňuje?
- 7) Jaký jazyk volí?
- 8) Jakou roli tam hraje příroda?
- 9) Vyhledej prvky romantismu.
- 10) Bylo běžné v 18. st., aby lidé páchali sebevraždu?

Řešení:

- 1) Lotta nemůže opřevovat jeho lásku, když nemůže dojít k naplnění, raději zemře.
- 2) Pod dvěma lípami, stranou na hřbitově (aby ostatní křesťané nemuseli ležet vedle něj), v šatech, jichž se Lotta dotkla, a se stužkou, kterou mu darovala.
- 3) Lottina láska
- 4) Ne, s Lottou se seznámil jako se zasnoubenou, její budoucí manžel se mu stal přítelem, přesto se upnul na Lottu a nemínil se jí vzdát.
- 5) Román v dopisech, ich-formou
- 6) Přesně vyjádřit pocity, myšlenkové pochody, nabízí to čtenáři vcítit se, intenzivně prožít lásku s Wertherem. I když je to fikce, nabízí zdání plné autentičnosti.
- 7) Jazyk plný citoslovcí, elips (nedokončených výpovědí), zvolacích konstrukcí...
- 8) Vše je do přírody zasazené, příroda „reaguje“ na hrdinovy prožitky (kouzelná příroda jako protiklad s jeho srdcem, nebo naopak bouřící příroda jako odraz jeho prožitků...
- 9) Nenaplněná láska, hrdina požadující boření rodinných tradic, příroda, málo děje, v popředí pocity hrdiny...
- 10) Ne, bylo to do té doby nemožné – sebevrah = obrovský hříšník proti Bohu, nesměl být ani pochován na hřbitově.